

ȘTIRI DOCUMENTARE PRIVIND PĂSTORITUL TRANSHUMANT LA SUD ȘI EST DE CARPAȚI

de Dorina Negulici

Orientarea economiei transilvănene, organic integrată în economia zonei carpato-dunărene-pontice, spre sud-est, a fost o realitate și s-a manifestat neîntrerupt, din cele mai vechi timpuri. Astfel se explică, printre altele, dezvoltarea excepțională încă de la apariție, a orașelor Brașov, Sibiu, Bistrița etc., situate la porțile de cea mai largă circulație spre celelalte două țări românești și în același timp, pe căile de acces direct spre Dunăre și Marea Neagră.

Comerțul transilvănean, strâns legat de țările române, implicit se afla în interdependență cu cel din Imperiul Otoman, imperiu sub stăpânirea căruia se afla din a doua jumătate a secolului al XV-lea și Dobrogea. Deși inclusă în partea europeană a acestui imperiu, Dobrogea¹ n-a putut fi izolată de economia țărilor române, datorită existenței dintotdeauna a românilor aici și contactului permanent al acestora cu românii din celelalte provincii, contact datorat în cea mai mare parte comerțului și transhumanței.

Dacă despre comerțul transilvănenilor și în special al brașovenilor la sud și est de Carpați, știrile documentare abundă începînd cu secolul al XIV-lea, cele referitoare la transhumanță sunt rare pentru perioada cuprinsă între secolele XIV și XVII, lucru ce a determinat pe unii cercetători ai economiei transilvane să considere acest aspect al vieții economice minor, în comparație cu celelalte. În schimb, pentru secolele XVIII și XIX știrile documentare privitoare la transhumanță sunt foarte numeroase, specificînd amploarea deosebită a acestei îndeletniciri, căreia chiar Curtea Aulică de la Viena îi acordă o tot mai mare importanță, încercînd prin politica sa autarhică din această perioadă s-o limiteze numai între granițele Transilvaniei. În acest scop, austriecii, începînd cu Maria Tereza, ridică cordonul sanitar la granița dinspre țările române, justificat oficial de numeroasele molime ce bîntuiau Imperiul Otoman². Măsura aceasta a împiedicat importul și exportul de mărfuri, trecerea negustorilor dintr-o

parte în alta, în condițiile în care economia unei țări era în strânsă dependență de a celorlalte două, după cum sunt nevoiți să constate și cei ce au încercat împiedicarea schimburilor economice. Cancelaria Aulică transilvăneană de la Viena, constată la 1779, "...legătura strânsă care există între marele principat al Transilvaniei și țările vecine..."³.

Păstoritul, îndeletnicire foarte veche la români, s-a practicat de transilvăneni, mai ales de cei din zonele submontane, dintotdeauna, în aceleași locuri pe care le aflăm pomenite în documentele secolului XVIII-XIX. Ori românii brașoveni, vestiți și în creșterea animalelor, având de la Mircea cel Mare drept de comerț liber în Țara Românească, desigur că au dobândit și dreptul de păstorit în regiunea amintită. În epoca lui Mircea "mare Voievod și Domn... stăpînind și domnind toată țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți, încă spre părțile tătarești și Almașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin, domn de amândouă părțile de peste toată Dunărea și până la Marea cea Mare și cetății Dîrstorului stăpînitor"⁴, desigur că și transhumanța s-a extins în Dobrogea, a cărei așezare geografică era cea mai prielnică desfășurării oieritului, atunci când în restul zonei carpato-dunărene condițiile climatice deveneau nefavorabile.

Chiar și după instaurarea dominației otomane în Dobrogea, acest fenomen continuă incontestabil, mocanii, cei mai vestiți păstori din zona Brașovului, cutreierând "până în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea tot întinsul Bărganului, Basarabia și Dobrogea, avântându-se câte odată și mai departe, prin Turcia până spre Macedonia și Tesalia"⁵.

Scriitorul maghiar Francisc Komáromy, într-una din lucrările sale, menționează că "păstorii români țin vara oile lor pe pășunile grase și răcoroase din munții Ciucului și ai Gurghiului, iar toamna se strâng ca rândunicile ca să treacă cu turmele lor de oi pe târlele din Țara Românească și apoi în bălțile Dunării, unde găsesc și iarna iarbă dulce și verdeață proaspătă"⁶.

Aceleași mențiuni, despre trecerea turmelor transilvănenilor în bălțile Dunării, "unde găsesc și iarna iarbă verde printre tufișuri", le întâlnim și în memoriile cancelarului Ardealului, contele Nicolae Bethlen, referitoare la evenimentele anului 1667⁷.

De altfel "Balta" cu hrana ei de salcie și iarbă, juca un rol important în economia oierilor bârsani, așa că mulți dintre ei își treceau oile la iernat pe bălțile dunărene, cu toate că, după datinile vechi ale țării, acolo erau siliți să plătească din nou oieritul⁸.

Pentru secolul al XVIII-lea, concludente în sensul transhumației practicate în bălțile Dunării sunt și cele două documente date 1731 și 1733, primul de la Mihail Racoviță și celălalt de la Grigore Ghica, aflate în arhiva Primei școli românești din Scheii Brașovului⁹. Mihail Racoviță ca și înaintașii săi, Constantin Brîncoveanu și Ioan Mavrocordat, dă voie șcheienilor să-și țină oile în Țara Românească la pășune, stabilind taxele ce au să le plătească pentru pășunat și pentru derivatele de lapte ce le produc. Documentul prevede că "...pentru adetul moșiei unde vor băga oile în baltă să aibă a se tocmi cu stăpânul moșiei după obicei, și când or birui vremea grea să aibă a-și băga oile în baltă pe ori a cui moșie s-ar întâmpla și să nu aibă nici o opreală de către nimenea...".

Grigore Ghica, în hrisovul din 1733, reînnoiește privilegiile date șcheienilor ce-și țin oile în Țara Românească. Se amintește din nou, coborîrea oierilor români brașoveni, în timpul iernii la baltă, prevăzând același sistem de învoială ca și Mihail Racoviță și înaintașii.

Că păstorii ardeleni nu recunoșteau granițele impuse, că treceau dintr-o regiune în alta, fie pe drumuri bătătorite când se putea, fie pe cărări ascunse, este un lucru binecunoscut. Dacă n-ar fi fost astfel, n-ar fi avut de ce agentul austriac Fleischhackl, atunci când Curtea de la Viena stăruia cu îndârjire să desființeze păstoritul ardelenilor prin țările române, la 1816, să propună ca singura măsură pentru determinarea oierilor să se întoarcă în fiecare vară acasă, decât să le interzică trecerea peste Dunăre, adică pe teritoriul propriu-zis al Turciei¹⁰. În același raport, agentul austriac la București, încearcă să argumenteze guvernului de la Viena faptul că "acest fel de economie nu este păgubitor nici pentru visteria guvernului, căci oierii își plătesc dajdiile și acasă în Ardeal".

Trecerea Basarabiei sub administrație rusească în anul 1812 a determinat o și mai mare fluctuație a oierilor în Dobrogea. Această migrare, căci putem vorbi de un atare fenomen, trecând în revistă satele întemeiate de mocani în Dobrogea, a încercat să fie oprită de guvernul Ardealului. Cu toate măsurile însă, așa cum reiese din raportul viceconsulului austriac la Galați, de la începutul anului 1818, oierii transilvăneni își trecură pe la Brăila și Hirșova peste 100.000 de oi și 1500 de cai în 60 de turme, stabilindu-se în comunele Babadag, Ederles, Constanța și Hirșova. Pentru trecere, oierii din Țara Bîrsei plăteau câte 4 parale de oaie la Brăila, iar ajunși la Măcin, altele 2. Tot atâta trebuiau să plătească turcilor și în localitatea unde se opreau¹¹.

Dintotdeauna, cei mai vestiți oieri din Transilvania au fost românii din Scheii Brașovului, mocanii din cele 7 sate săcelene și cei din zona Branului. Este explicabilă această afirmație, date fiind condițiile geo-climatice ale regiunii respective, condiții care nu le permiteau existența decât prin practicarea creșterii animalelor, meșteșugurilor și comerțului.

Oierii șcheieni treceau în Țara Românească prin pasul Buzăului, coborînd prin Buzău spre Brăila și de aici pe la Măcin spre Babadag, de unde drumul se bifurcă. O parte dintre ei trec în Deltă, o alta spre Constanța și Mangalia.

Mocanii săceleni, practicau transhumanța prin pasul Bratocea, coborînd spre Ploiești, de unde fie că rămîneau în zona Urziceni-Slobozia, fie că treceau pe la Hîrșova înspre nordul Dobrogei.

Brănenii, atunci când nu foloseau cărările ascunse, se îndreptau spre locurile de pășunat pentru iarnă, prin pasul Bran-Rucăr, apoi pe la Tîrgoviște, București, treceau spre Călărași, de unde luau fie drumul Medgidiei, fie cel al Mangaliei¹².

Parte dintre oierii ajunși în Dobrogea s-au stabilit definitiv în acele locuri. Fenomenul este de mai mare amploare după 1878, dar așa cum constată Ion Ionescu de la Brad, mai târziu Ștefan Meteș și Nicolae Iorga, se întâlnesc încă în jurul anului 1830 numeroși români din zona Brașovului stabiliți fie la Hîrșova fie la Măcin¹³. Ștefan Meteș menționează pe Nicolae Tîrca din Săcele, fost consul al Austriei, stabilit la Hîrșova în anul 1850, pe Ilie Torca din același sat, stabilit din 1830 în localitatea amintită. Nicolae Iorga menționează că în 1854 se "refugiază de urgia ungurească" vreo 15-20 familii de oieri în satul Varos din comuna Hîrșova, unde-și zidesc și o bisericuță¹⁴.

Ion Ionescu de la Brad, în corespondența sa cu Ioan Ghica la Constantinopol, pomenește de asemenea numele câtorva români din Țara Bârsei stabiliți în jurul anului 1850 la Constanța, Silistra, Tulcea și Măcin¹⁵.

Ștefan Meteș identifică o serie de localități dobrogene, întemeiate de mocani, de exemplu Casimcea, unde aproape toți locuitorii erau originari din Satulung, Purcăreni, Cernatu, Prejmer, Rîșnov, Tîrlungeni, Vama și Întorsura Buzăului (sate din imediata apropiere a Brașovului). În județul Constanța depistează români ardeleni în peste 80 de sate¹⁶.

Acești oieri veniți din Transilvania aduc cu ei o întregă lume românească care, odată cu întemeierea satelor, a contribuit la dezvoltarea social-economică a Dobrogei. Aceasta pentru că beneficiile realizate de neobosiții oieri erau foarte mari, venituri obținute în primul rând din

comercializarea derivatelor de lapte, a lânii și a pieilor. Erau totodată și comercianți, iar această paralelă îndeletnicire, atât de mult prețuită în regiunile dunăreano-pontice, ducea nu numai la creșterea bunăstării lor, ci a populației din regiune în general. Mai serveau și ca pîrghie de legătură între vestiții comercianți brașoveni și cei care veneau cu mărfuri din orient pentru a le comercializa pe piața românească și central-europeană.

În afară de rolul pur economic pe care l-au jucat oierii bârseni în Dobrogea, ei au contribuit și la dezvoltarea și întărirea conștiinței naționale. Veniți dintr-un alt vechi teritoriu românesc aflat secole de-a rîndul sub dominație străină, unde au fost considerați națiune tolerată și unde lupta de emancipare a îmbrăcat formele cele mai variate, unde dorința de unire era atât de clar exprimată pe cele mai diverse căi, ajunși între Dunăre și Mare, nu vor pregeta să militeze pentru aceeași cauză, cauză a românilor de pretutindeni.

În acest sens, este demn de relevat, articolul "Mocanii-descălecători de țară în pragurile Mării", apărut în Gazeta Transilvaniei nr. 31 din octombrie 1928. Articolul reia de fapt un pasaj din conferința elaborată de Ministerul Instrucției în ziua aniversării semicentenarului Dobrogei. "Nu putem să prăznuim această zi a Dobrogei, fără să pomenim pe aceia care au fost din vechi vremuri urzitorii României Mari de azi, descălecători de țară în pragurile mării-Mocanii. Când pășunile Ardealului nu au mai putut cuprinde atâtea turme, oierii români au coborît munții și s-au revărsat spre Dunăre și Nistru, peste Dunăre în împărăția ierburilor până la Marea Neagră... Acești înaintemergători ai unirii tuturor românilor - mocanii - . . . au fost răspânditorii cîntecelor și poveștilor de pretutindeni și ai cărților, ajutînd astfel unificarea graiului și sufletului românesc. Mocanii au tras drumuri noi prin singurătățile cu iarbă ale Dobrogei, au deschis vaduri, au săpat fântâni, au ridicat târle, au întemeiat sate... au îngroșat numărul românilor dobrogeni, ajutînd cu munca și sporul de populație la întărirea românismului în ținuturile dintre Dunăre și Mare. De aceea, pe la 1850, Dobrogea a apărut unor călători "o mare stână de ciobani ardeleni"... Iar dacă astăzi avem o întinsă proprietate românească, dacă avem o Constanța, apoi Ardealului să-i mulțumim că ne-a trimis în Dobrogea prisosul de populație, tot români dârzi și stăruitori în cucerirea bogățiilor și a civilizației".

Note:

1. Ghiată Anca, Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea, în Studii Istorice Sud-Est Europene, vol.I, București, 1974, p.122; Rădulescu Adrian, Bitoleanu Ion, Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea, București, 1979, p.185.

2. Moga Ioan, Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei, în "Scrieri Istorice" 1926-1946, Cluj, 1973, p.176.

3. Daicovici C., Pascu St., Cheresteșiu V., Moraru T., Din Istoria Transilvaniei, 1960, p.179.

4. Rădulescu Adrian, Bitoleanu Ion, op. cit., p.181-182 și Documente privind Istoria României, B, Țara Românească, veac. XIII,XIV,XV, I, p.64.

5. Moroianu G., Creșterea și exportul nostru de animale odinioară și astăzi, în "L'industrie roumaine", nr. 75/906, p.1125-1126.

6. Veress Andrei, Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească pînă la 1821, București, 1927, p.19.

7. Ibidem, p.18.

8. Ibidem.

9. Arhiva Primei școli românești din Scheii Brașovului, doc. nr. 74 și 78; "Gazeta Transilvaniei", nr. 36, din 13 mai 1937 și nr. 41 din 30 mai 1937.

10. Veress Andrei, op.cit., p.12.

11. Ibidem, p.77.

12. Daicovici, C., Pascu St., Cheresteșiu V., Morariu T., op. cit., Harta drumurilor de transumanță și a regiunilor pastorale din R.P.R. în sec. XVIII-XX.

13. Meteș Ștefan, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX, Ediția a II-a, București, 1977, p.253-258. Deși afirmațiile autorului privind problema în discuție sunt uneori eronate, conform studiilor efectuate ulterior, trebuie avut în vedere faptul că fenomenul este real.

14. Iorga Nicolae, "Revista istorică", 1923, p.20.

15. Meteș Ștefan, op. cit., p.254.

16. Ibidem, p.255.

17. Ibidem.

THE PERMANENCE OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE SOUTH-EAST TRANSYLVANIA AND DOBROGEA

Abstract

The geographic unity of the Romanian territory, the combination of distinct geographic zones, paedologic and climatic conditions, imposed close economic collaboration between the Romanian countries.

This permanent collaboration was based on the complementary character of the economy. All through the centuries, an economic symbiosis between Transylvania, Moldavia, and Wallachia developed, as a result of permanent and intensive contacts and relations, active product and merchandise exchanges, and the circulation of goods and persons, which survived the vicissitudes of foreign oppression and artificial barriers of temporary borders.

In this sense, similarly significant are the permanent relations between South-Est Transylvania and Dobrogea, which followed an extensive trend throughout the 18th and 19th centuries, and were based on the trade and cattle breeding development.

